

प्रांदोबा

ऑक्टोबर १९८३

Fullscreen

127

6

172

चांदोबा

तुमची परंपरा ओळखा

स्पर्धा

प्रवेश पत्र मिळालीत !

एक लक्षाहून अधिक स्पर्धकांची प्रवेश पत्र मिळालीत. अशा उत्साहपूर्ण सहयोगाबद्दल आभार ! वृत्तिसांसळी घोडे-घोडे खुब सारी आहे.

कदाचित् ह्या अंकात आपण स्पर्धेचा निवाळ बघू इच्छितार. परंतु स्पर्धकांचा उत्साह आणि ओकडे इतके जास्त आहेत की निर्णयकारांना निर्णय देण्यास अपेक्षेपेक्षा अधिक वेळ लागणार !

मागचे निर्णयकारण ह्याच कामात लागले आहेत. पुढील अंकात स्पर्धेचा निवाळ आम्ही नक्कीच प्रकाशित करणार.

कृपा करून आम्हांस सहयोग द्यावा !

चांदोबा

संपादक : 'चमत्कारी'

संचालक : नागरेडु

या महिन्याची वेताळकथा घमणूक ही आहे. जगात सर्व सत्य परित्याग करणारे साधू व संन्यासीमाना सुद्धा आपल्या बरजा भागविण्यासाठी गृहस्थाश्रमी लोकांवर अवलंबून रहावे लागते. म्हणून प्रजेने त्यांच्या विषयी गैर-समज करून घेऊ नये अशा तऱ्हेने साधू संन्याशांनी वागवयाचे असते, ही गोष्ट 'साधुवभाव' या गोष्टी वरून स्पष्ट होईल.

जमर बाणी

फलकाळी रत्नलक्ष्मी, मुंबई : सर्वां विजृम्भते ।

कोद्याशेष मनुष्यस्थ, शब्दतः प्रायो विजृम्भयम् ॥

[पळतां लाकडे हजदिवी तरंग जाळ होती, कोव आवा तरंग सांग फेडा काढून जगा राहणे. माणसाचा आवेळ व शक्ती राग आवा तरंग प्रगट होतात.]

वर्ष : ३३ ऑक्टोबर १९८३ अंक : ४

एक पत्र : २-०० वाढीक वर्गणी : २४-००

चांदोबातील नवलई

हंगरी शिकलेला जलचर प्राणी

हंगरीतील (अमेरिकेतील) ओप्टन सहरातील जलचर प्राण्यांच्या प्रदर्शनालय 'डीन' भाषाचा एक जलचर प्राणी आहे. त्याने इतरही प्राणींतील कील गडदे जिंकून घेतल्याने उलट्याने आहे. दुसऱ्या वर्षी मारलेला हा कील प्राणी विकडे जगाच्या 'हंगरी... डकडे मा', 'करी काय?' म्हणतो. आणि कंटाळा येतो असेच खर- 'जा, दुकडून' असे राधाचून म्हणतो. किण्वे येण्याचा प्रयत्नही कील सध्याने हे शिकले वसावे असे तेथील अधिकारी सांगतात.

बुनी गुरूचाराला एकदशारे भाकडे

कांन देशातील बुनाथ नावाच्या ग्रहात रस्त्यात एक भाकडे गाना प्रकरि बुना कचन सल्लोना बराबर जगायला बुनाथ लायले. त्याच्या बुनाथा ओळखून काही लोक त्याच्या बराबर गेले ते भाकडे त्या लोकांना मिजत रचाली घेऊन गेले, तेव्हा एक पाणूय घून होऊन पडला होता. एवढेच नव्हे, त्या भाकडाले लोकांच्या मध्येच असलेल्या दोघाला पकडले. त्यानंतर जलिन्या पोलिसांच्या संकरीत ते दोघे मकन पडलेल्या त्या भाकडाला घेऊन जलिन्याचे भागि ते भाकड घून घालेल्या व्यक्तीचे पाठलेले भाकडे असल्याने कळले.

नक्षत्रांनी धाडलेला संदेश

जेव्हा वर्षी १२ जून रोजी रात्री तीन वेळातपर लापोली नायक गावात सॅन्डिडर बास्क नावाचा धार्मिक शिक्षण घेणारा एक विद्यापीठ अभ्यास करीत बसला असता त्याच्या खोलीत एक वस्त्राकार प्रकाश आला. तेव्हा त्या खोलीतला रेडिओ एक विविध आवाज काढायला सॅन्डिडर बास्कने तो आवाज 'काई' करून घेतला. त्या आवाजाचा खोब अभ्यास केव्हावर विलीमिय नावाचा विज्ञान शास्त्रज्ञाला भावलेला नव्हे तो आवाज मॅन्सिफातील व्हॅन्सिन किना 'प्लॉइंग सल्लो' जेवून आलेला असला.

तुम्हाला माहीत आहे का?

१. 'इंग्लंडीचे शहर' या नावे परिचय पावलेले शहर कोणते?
२. 'न्याय पर्यंतचे शहर' हे नाव कोणत्या शहराचे आहे? हे नाव त्याला कोणते आहे?
३. 'स्वर्ण द्वार शहर' नायक शहर ते कोणते?
४. 'हीन विचारांचे शहर' हे नाव कोणत्या शहराला मिळाले?
५. 'साधूचे शहर' हे कोणत्या शहराचे नाव आहे व ते का आहे?
६. 'शंभर शिखरांचे शहर' नावाचे शहर ते कोणते?

(समाधान : पृष्ठ ६४)

दहा वर्षांचा आजार

श्रृंगपूर नावाच्या गावी एकच एक दुकान होते. त्याचा मालक गंपूशेट होता. त्याच्या दुकानात तसे वस्तू मिळत लोकांची गरज पाहून गंपूशेट मालाचे सरमिस्त करी. तो गोष्ट माहीत असूनही कोणी गिऱ्हाईक तक्रार करीत नसे, व मुकाट्याने जो माल मिळतो घेई कारण गावात दुकान एकच होते व गंपूशेटच्या नाकावर सर्वदा राग असे. एके दिवशी त्या गावात एक नवीन परदेशी माणूस आला. गंपूशेटच्या दुकानात सर्व माल सरमिस्तलोचा असल्याने त्याने ओळखले व गंपूशेटला विचारले- "कामहो, या गावात सरमिस्तली शिवायचा माल मिळत नाही का?"

तो प्रश्न ऐकून गंपूशेट इतके चिडले की लोकांच्या आले ते त्या नवक्या माणसाला वोलले. "तु स्वच्छ निर्भेट मालीच्या गप्पा करतो आहेस! मुळात तु कसा आहेस तुला

माहीत आहे का? तुझं अंग, कपडे पहा किती पाणेरवे आहेत! खरं म्हणजे तुझा हात लायला की पुरे हात लायली वस्तू पाण होऊन जाईल. मी तुझ्यावर दया करून तुला तसा सोडला. शेजारच्या गावी जाऊनच भावा आहे, त्याच्याशी तू असे काही बोलला असता तर तुझी कामडीच लोळविली असती." गंपूशेट म्हणाला.

ते ऐकून मात्र परदेशी खूप सतापला, तो गंपूशेटला म्हणाला- "तू मला इतका उर्मटपणाने बोलतो आहेस! मी या देशाचा राजा विजय भास्कर महाराजांचा मुंबी रामभूषण वेप पालटून दकडें आलो आहे हे तुला कळले तर तू असे बोलला असतास का?"

ते ऐकताच गंपूशेटला धरकाच बसला. त्याची बोबडी बळली व तो बंधूद होऊन जमिनीवर आढळला.

"बसुधरा"

Restore 127

“महाशय, मिसळ माल विकणंही गंपूशेटची चुक नाही. तो स्वतः होऊन काही मिसळ माल गुपार करीत नाही. तो जो माल विकत घेतो तोच विकतो. मूळाने पिने काढणारे शेतकरीच आपले मिसळ करून विकतात. म्हणून गंपूशेट मिसळ माल विकत असला तरी मी त्याच्या विपद काही करीत नाही. परंतु मी आपल्या सारख्या थोरंमोठवांशी अगो तऱ्हेने बोलणं जसंय अपराध आहे. बहुत करून आपण कोण हे त्याला कळले नसावे. म्हणजे अज्ञानाने त्याच्या हातून घडलेला हा अपराध आहे!”

तो शरदेशी तेथे न थांबता गावच्या पाटलाच्या घरी गेला आणि तो कोण व कशासाठी आला असल्याचे सांगून म्हणाला—“तुला या गावाचा अधिकारी नेमले ते कशासाठी रे? गावात असल्या समाज विपद गोष्टी घट्ट नपेत याच शाहीन? गंपूशेट दुकानदाराच्या कारकापासून स्वतः कोळमाली पाडून आली आहे. तो मिसळ माल विकत असल्यामुळे त्याला आणि त्याचा गून्हा स्वतःच्या कोळमाली पहात असून गण राहिल्याबद्दल तुला आता चांगली बडक शिक्षा करतो.”

गाव पाटील थोड्यावेळी न पावरता सर्व काही ऐकून घेऊन मंथ्याला म्हणाला—

ते ऐकून मंथ्याचा पारा थोडा उतरल्यासारखा झाला. म्हणाला—“मिसळ पान्या विपयी तू म्हणतोस ते खरे असू शकत. परंतु त्याने मिऱ्हाडकांशी थोडे शांतपणे बोलले पाहिजे. मी सत्री आहे ही गोष्ट कळली असो किंवा नसो त्याचे धोडा आदर दाखवायला हवा होला.”

सध्याची पाटलाचे निरीय पाठविल्याप्रमाणे गंपूशेटने ऐकून मंथ्याचे पाय धरले व म्हणाला—“आपण कोण हे माहीत नसल्यामुळे चूक घडली. माझ्या चुकीबद्दल माफी करू नका. मला फटकें देवा!”

गंपूशेटची सज्जता पाहून मंथ्याला आनंद झाला. म्हणाला—“मी तुला माफ करेन

परंतु तुझ्या दुकानात गेणाऱ्या लोकांना योग्य नाव देत नाहीस. त्याबद्दल मी तुला क्षमा करण्यात नाही मिऱ्हाडकांशीच केली तर क्षमा केली पाहिजे. सध्याकाळी गावकऱ्यांसमक्ष तुशी नवकशी होईल, आता तू जा.”

गंपूशेट तेथून निघाला व विचार करू लागला, या संकटातून सुटका कशी मिळणार? गावात त्याच्यावर नवीनच राग होता. मंथ्याने त्याच्या समोर नवकशी केली तर आपल्याला चांगली शिक्षा होईल.

सध्याकाळ व्हायच्या आत गंपूशेट गावभर फिरला. त्याच्यावर ओढवलेला प्रसंग सर्वांना सांगितला आणि त्याला वाचवायला दिवती केली. त्याबद्दल मोबदला म्हणून त्याने काही जणांना लहान मोठे कर्ज माफ केल तर काही जणांना फुकट माल दिला.

कितीक जणांना त्याची कोंच आली व मदत करण्याचे त्याने वचन दिले. गावभरात गंपूशेटचे एकुलते एक दुकान असल्या कारणाने, त्याला जर फार मोठी शिक्षा झाली तर दुसरा एखादा दुकानदार दुकान काढी पर्यंत सर्वांना काट होईल वशी सीतीही काही जणांना वाटली.

त्या दिवशी सध्याकाळी गंपूशेट सर्व गावकऱ्यांसमोर उभा राहून म्हणाला—“मी प्रेमाद्वारे यांची बोलली, माझा शांत

स्वभाव आहे. कोणावर कधी राग काढीत नाही. माझी प्रकृती बरोबर नसते त्याच वेळी मी कोणावर रामावतो. ही गोष्ट सर्व गावकऱ्यांना माहीत आहे.”

तेथे जयलेल्या सर्व गावकऱ्यांनी गंपूशेट म्हणाला ते खरे असल्याचे मान्य केले. ते ऐकून मंथ्याच्या मनाचे समाधान झाले व ते काही म्हणणार इतक्यात लोकांच्या गर्दीतून वाट काढीत गंपूशेटचा नोकर घाबेत आला व मालकाचे पाव घेऊन म्हणाला—“मालक, तुमचा वाईट स्वभाव असे समजून मी चुकीची सधजत करून घेतली. एकाच वेळी रागाने आपले कपाळ फोटावे असे माझ्या मनात येई.

चांदोबा

चांदोबा

९

Restore

127

परंतु तुम्हाला राग येण्याचे कारण त्यावेळी तुमची प्रकृती बरोबर नव्हती हे मला कळले. म्हणून माझ्या त्या चुकी वद्दल क्षमा करावी."

गणेशने नोकऱ्याला डागडी हात धरून प्रेमाने लगे केले. व म्हणाले-"तुमच्या सर्वांच्याच हातून थडवे तुला मी माफ केले."

मंजी त्याला लक्षात करून म्हणाला-"मी तुझ्या मालकांना शिक्षा करीत नाही म्हणून तू माझे डोकें मुढा फोडणार म्हणून विचार कातो जाहीस का?"

नोकर लक्षात येईल करून म्हणाला-"नाही, मालक! आमच्या मालकांची नव्यंत बरी नव्यंत गेल्याच ते रागवलात हे जाणवल्या आता कळले ना? मी ऐतो दहा वर्षे त्यांच्या पदरी काम करतो आहे. वरदोज ते माझ्यावर राग काढून शिष्टा देत आले आहेत. म्हणजे ऐतो दहा वर्षे त्यांची प्रकृती बरी नाही व कोणता तरी आजार त्यांचा होवा असे मानावयाचे! आजार असला म्हणजे राग धाववाच! म्हणून तुम्ही आमच्या मालका साठी काही

तरी चांगल्या औषध पाण्याची व्यवस्था करा. नोकराने म्हटल्यावर मणाला गोंधळाच्या स्वभावाची चांगली कल्पना आली. तो नोकराकडे स्मित करून पहात म्हणाला-"तुझ्या मालकांच्या आजाराला औषधपाणी कशात? मीच औषध देतो. त्या औषधाचा कायदा जाला की नाही हे मला तुझ्या कडूनच कळेल."

त्यानंतर मंजाने, गणेशने मिसळ माल विकू गेले. यदा कदाचित त्याने विकत घेतलेल्या मालातच मिसळ असेल तर ते धान्य साफ करवून तंतर विकाने असे खजावून सांगितले. त्यानंतर गणेशने कसा वागतो हे बळग्यासाठी मंज्यांनी अधिकाऱ्यांना पाठवीत जाईल असेही सांगितले.

मंजी निघून गेल्यावर गणेशने मध्ये बराच बदल झाला. आपल्या मालकांना दहावर्षी पासून ज्या आजाराने त्रास होता तो आजार मंज्याने दिलेल्या औषधा मुळे एका दिवसात बरा झाल्याचे नोकर त्याच्या ओळखीच्या सर्वांना सांगू लागला.

[४]

[पंचपाद व पिगळ मल्लिकार्जुनाकडे विचारले. काही अंतर चालून गेल्यावर पिगळ हवात करण्यासाठी एका शक्याच्या बाठी आला. तेथे माथळ टांगी बांधून पडलेला अलकवेतु याचाच एक भयंकर माणूस दिसला. त्याने पत्र मागितली. पिगळ त्याच्या जवळ जाणार इतक्यात पंचपादने त्याला हाक मारली.]

पंचपादने हाक मारताच पिगळने वचकून मागे पाहिले. त्याच्या हातातल्या दगड हातातून मुटून तलावात पडला व त्याचा मोठा आवाज झाला.

"पिगळा! तुला तो कोण म्हणून वाटला?" पंचपादने त्याला कठोर शब्दात विचारले.

पिगळने एकदा भल्लूकफेतूकसे पाहिले आणि मान खाली केली.

भल्लूकफेतू पंचपादकडे सार्धक दृष्टीने पहात म्हणाला-"मालक, तुम्ही कोण मला माहीत नाही! हा तरुण एक पुण्यकार्य करीत होता, त्याला आपण असे कां खाविले?"

"पुण्यकार्य होय?" असे विचारोन्नत पंचपाद व्यंग हास्य करून हसला व म्हणाला-"तू कोण, हे मला माहीत नाही, असे वाटले का तुला? तू

कोण हे मलासर्व पुर्वीच कळले आहे!" भल्लूककेतू त्याचे काही उत्तर देणार इतक्यात पिंपळ मध्ये म्हणाला—"याचे नाव भल्लूककेतू, म्हण! आपण जात आहो, त्या भल्लूक पर्वताचा हाच मालक होता, कोण्या एका मोशिकामुळे त्याचीही दुरावस्था झाली, म्हण!"

"होय, कोण्या एका मोशिकामुळेच त्याचीही दुरावस्था झाली आहे! तो मोशिक कोण, तुला माहीत आहे का पिंपळ?" पंचपाद व पिंपळला विचारले.

त्याला नाहीच तर त्या सारखी नकारार्थी सार हलबिली. या भल्लूक-केतूला वरून येथल्या खडकाला बांधून

ठेवणारा महाभायिक नावाचा मोशिक आहे!" म्हणत पंचपादने भल्लूककेतूकडे करड्या नजरेने पाहिले.

भल्लूककेतू ते ऐकून दांतओठ चाबून पंचपादला म्हणाला—"तू कोण रे? माझ्या विषयी तुला कर्गीकाय माहिती आहे रे? त्या महाभायिकाचा वृत्त तुला कोणो सांगितला रे?" तू अणखी एखादा मोशिक तर नाहीस?"

"होय, मी मोशिकच आहे! माझे नाव पंचपाद! मी भयंकर शक्तिशाली आहेस व मी आहो, तरी त्याने तुला जिवंत येथे खडकाला बांधून ठेवले आहे त्या महाभायिकाच्या समाधीवर घाड घालण्यासाठी मी जात आहे!" पंचपाद म्हणाला. खरेच का? त्या महाभायिकाची समाधी काबीज करायला जात आहेस का? ते खरे असले तर मालक! तुम्ही नक्कीच थोर मोशिक असणार! त्या महाभायिकाचा मी हाडवेरी आहे, म्हणून मी तुम्हाला नक्कीच पुष्कळ मदत करू शकेन, मला पा बंधनातून मुक्त करा, मी सर्वकाळ तुमचा दासानुदास होऊन राहीन!" माझ्यावर विचारास ठेवा.

"तुम्हाला वा कोडगोड बोलण्याने मुरडून जाण्या इतका मी जूळा नाही!" पंचपाद म्हणाला.

पिंपळ पंचपादजवळ गेले म्हणाला—"पंचपाद! आपण यांना सोडविण्यात काही हरकत नाही, असे मला वाटते! ह्याने मृदल्याप्रमाणे हा वागला नाही तर याच्या डोक्याची झकले होऊन जातील याला तसा कोणो शाप दिव्याचे हा सांगत होणार."

"त्याच्या त्या वागण्यावर विश्वास करून तू संकटात सापडणार होणार. महाभायिकाजवळ मोशिकशक्ती असलेल्या वस्तू आपल्या हातात घेईपर्यंत या भल्लूक-केतूला सोडणे घोव्याचे आहे. प्रथम त्या वस्तूवर अधिकार करून पेंऊपा-त्यानंतर याला आपला तास करून घेणे शहाणपणाचे होईल." पंचपाद म्हणाला.

"तर मग मालक..." असे भल्लूककेतू काही सांगू लागला. इतक्यात पंचपादाने त्याला स्वयं रहायला सावित्रले व म्हणाला—"भल्लूक! तुझ्या सोडगोड बोलण्यावर मी मुरडून जाणार नाही. महाभायिकाची समाधी असलेल्या त्या वस्तूचा देवळात पाऊल टाकण्यातलं मी तुला बंधन मुक्त करीन. तों पर्यंत तुला येथेच थांब विचारीत रहावे लागेल!" असे म्हणत पंचपाद मागे वळला आणि पिंपळ त्याच्या पाठीपाठ निघाला.

पंचपाद व पिंपळ जंगलाबाहेर आले. मगोर हिरवळ असलेली मैदान होते. त्यात त्यांना त्यांची वाहने असलेली गाडवे दिसली नाहीत. पिंपळ आश्चर्यावशित होऊन म्हणाला—"काय रे, आपली ती पिशाचन वाहने कोठे आहेत? तो येथे आ हिरवळीवर खरत असलीच असे मला वाटत होते!"

"ती गाडवांच्या रुपात असलेली पिशाचने होती, गाडवे नव्हती! असा परिस्थितीत त्यांना हिरवळ गवताची गरजन काय? ती त्यांचा आहार शोषण्यासाठी आपली कोटेंतरी गेली आहेत, पण मात्र आपण आपल्या खाण्यापिण्याची

पिगळने पिशवी घेतली आणि तीत साय पदार्थ असतील असे समजून हात घालून पाहिला. परंतु त्याला तीत काही मिळाले नाही म्हणून निराश झाला. पद्मपादने तो पिशवी घेतली व पिगळला विचारले-“काय रे, तुला सायला काय काय हवे आहे, पांग, कोणकोणत्या भाज्या हव्या आहेत?”

किती तऱ्हेच्या भाज्या सुद्धा काढे? पोटात वागीचा डोम उठला आहे, त्याला थंड करायला मीठ भाकर, काय मिळेल ते घे! त्या पिशवीत तर काही एक नाही. रिकामी पिशवी आहे!” पिगळ म्हणाला.

पिगळने पिशवी उघडून एकदा वात डोकावून पाहिले आणि काहीतरी मंत्र पुटपुटला. पिगळा, आता पिशवीत पहा!” म्हणत पिशवी पिगळच्या हातात दिली.

पिगळने घाईघाईने पिशवीत हात घातला. त्याच्या हाताला एक गरम चांदीचे भांडे लागले. ते त्याने बाहेर काढले. त्यात कढत बोलघाचे पारणे फेड-पारा पांढरा स्वच्छ भात होता. त्याने बकित होऊन पद्मपाद कडे एकदा पाहिले. खुशीने उड्या मारू लागला.

पद्मपाद हसत म्हणाला-“तुला हव्या असलेल्या सर्व तऱ्हेच्या भाज्या, नटण्या,

खीर वगैरे सुद्धा पिशवीत काढे. भरभर बाहेर काढून तर पहा.”

दहा मिनिटांच्या आत पिगळने पिशवी-तून पंचवीस तऱ्हेच्या भाज्या, खीर वगैरे साय पदार्थ बाहेर काढले. पद्मपाद व पिगळा खूप भूक लागली होती. दोघांनी बकावका खाऊन वेळून नूक भागविली. त्यानंतर काही वेळ विश्राम करून पुढच्या प्रवासाच्या तयारीला लागले.

पद्मपादने एक चिमूटभर माती घेतली व मंत्र घालून ती जमिनीवर टाकली आणि जमीन फाटली आणि तीजून गाबकांच्या रुपातील दोन्ही भूते मोठ्याने रंकत वर आली. एकेका माट्यावर पिगळ व पद्मपाद बसले आणि भल्लूक पक्ताकडे निघाले. लवकरच ते तेथे पोहोचले.

दोन तीन तास प्रवास केल्यावर जमीन व आकाश परस्परांना चिकटलेले दिसत होते वसा आगी काळ्या काळ्या घुटाचे लोट आकाशात उडत असलेले एक दृश्य दिसले. पिगळने त्या बाजूला बोट दाखवून विचारले-“पद्मपाद! ते दिसत आहेत ते हग आहेत की बुराचे लोट रे?”

त्या बाजूला काही वेळ लक्षपूर्वक पाहून पद्मपाद म्हणाला-“पिगळा! ते हग नाहीत, बुराचे लोटही नाहीत. भल्लूक पक्ताच्या प्रदेशात त्या प्रदेशाचे लक्षण

कारणारे लक्षण आहेत! बहुतेक त्यांनी भाषण येत असल्याचे ओळखले असावे. आपल्याला गडवण्यासाठी प्रयत्न करीत असावेत असे मला वाटते.”

पद्मपादचे बोलणे थांबते न थांबते, एवढ्यात सुमारे पन्नास एक वाट अंतरावर दहा सारखा दिसणारा वर जमिनीवरून गोल गोल भांवत्या सारखा फिरत ताडा-सारखा उंच वर आला. पिगळ घाबरून शरधर कापत पद्मपाद कडे पाहू लागला. पद्मपादने काही तरी मंत्र म्हणत आणि तो बसला होता त्या गाबकाला त्या दिशेने पळविले तक्षण धुर दिसेनास आला. थोडा वेळ तपाच गेला.

फिकीर करू या!” असे म्हणत पद्मपादने आपल्या पोटावर हात फिरवीत तेथे हिरव्या धोंगडी सारखी हिरवळ होती तिच्यावर उठी मारून बसला.

पिगळसुद्धा त्याच्या जवळ जाऊन बसला. म्हणाला-“होय रे, पद्मपाद! मलामुढा भूक लागली आहे आपण आपल्या साऱ्यापिण्या ताठी बरोबर काहीच भाणले नाही. पार विसरली!” माझ्या लक्षातच नाही आले.

पद्मपाद पिगळकडे वहात हसत म्हणाला-“पिगळा, तिकडे तो पिशवी आहे ना, ती दकडे कर जरा!” असे म्हणत त्याने दूर एक पिशवी होती ती बोटाने दाखविली.

Restore

127

पंचपाद पिंगळकडे वळून म्हणाला-
"पिंगळा! निघ्याचे कारण नाही! पडला. लगेच हत्ती असल्या वेदना झाल्या-
तुला स्वरक्षणासाठी म्हणून ही तलवार सारखा कणू आगला आणि भोवत्या
सारखा गर गर फिरत दूर पळून गेला.
"बाबासा, पिंगळा! कोणत्याही तऱ्हेने
धाडसाने करावयाची ती रीत ही आहे!
ठोसा दिला की मृत हो पळत! ही म्हण
काही कोटी नाही तुला दिलेल्या तलवारीत
कोणतीही मंत्र शक्ती नाही, परंतु प्रथम
ती गोष्ट सांगितली असती तर तुम्हाला
हेच वास्तवून त्या भावाची हत्तीची दोन
असलेला आणि सर्व अगभर लांब लांब
केस असलेला एक हत्ती मोठ्याने धाडत
करीत पिंगळावर बावला पिंगळ एक
पाऊल ही मागे न सरकता निभौकपण

आपली तलवार घेऊन हत्तीवर गुटून
सारखा कणू आगला आणि भोवत्या
सारखा गर गर फिरत दूर पळून गेला.
"बाबासा, पिंगळा! कोणत्याही तऱ्हेने
धाडसाने करावयाची ती रीत ही आहे!
ठोसा दिला की मृत हो पळत! ही म्हण
काही कोटी नाही तुला दिलेल्या तलवारीत
कोणतीही मंत्र शक्ती नाही, परंतु प्रथम
ती गोष्ट सांगितली असती तर तुम्हाला
हेच वास्तवून त्या भावाची हत्तीची दोन
असलेला आणि सर्व अगभर लांब लांब
केस असलेला एक हत्ती मोठ्याने धाडत
करीत पिंगळावर बावला पिंगळ एक
पाऊल ही मागे न सरकता निभौकपण

पिंगळाने आपल्या हातातल्या तलवारीकडे
आश्चर्य करीत एकदा पाहिले व पोट
घरून हसत म्हणाला- "या तलवारीत
खरेच का मंत्रशक्ती नाही? तरी हुरकट
नाही. या तलवारीने मी सहस्रावधी
राक्षसांना तोंड देईन जय पावाळ भैरवी!"
पिंगळाने दर्शविलेले पेंथ व ताहस पाहून
पंचपादला फार आनंद व उत्साह वाटला.
ती पिंगळकडे प्रेमाने व आपुलकीने पन्नास
म्हणाला- "पिंगळ, आपण आतां मल्लक
पर्वत जवळ येऊन पोचलो आहो! आपण
हाताने बाजी झुलवीत मंत्र पाऊन बाक
लागला, नवीत हळू हळू लाडा वेळ
मध्यभागी असलेल्या दरीत आहे. पायी
तेवपयस तावयाचे पाले तर फार वेळ
लागेल. चढण आणि उतरणे फार कष्टाचे

काम आहे. म्हणून या पंचपाद गडबाना
पर्वतावर उठून बायला सांगून खाली
उतरायला सांगतो!"
पिंगळाने होकारार्थी मान हलकापच्या
आत दोन्ही पांढवे हुबेत वळू लागली. ती
पर्वत शिखरांवरून उडत हळू हळू दरीच्या
मात खाली उतरली. पंचपाद व पिंगळ
दोघे आपापल्या नाहनावरून खाली उतरले.
त्या पाठोपाठ दोन्ही बाहने अदृश्य झाली.
पंचपाद नदीच्या काठावर बसून आणि
हाताने बाजी झुलवीत मंत्र पाऊन बाक
लागला, नवीत हळू हळू लाडा वेळ
मध्यभागी असलेल्या दरीत आहे. पायी
तेवपयस तावयाचे पाले तर फार वेळ
लागेल. चढण आणि उतरणे फार कष्टाचे

पिगळला 'पिंशकीत ठेवलेली कांचेची बरणी घेऊन ये' म्हणाला. पिगळ कांचेची बरणी घेऊन गेला आणि ती त्याने पंचपादसमोर ठेवली. तीत मगरीच्या पिल्लांच्या रुने महामायिकाचे अे विषय होते त्यांच्याकडे जय राग दाखवीत पंचपाद म्हणाला- "बातां तरी तुम्ही आपल्या आप्या रुपात प्रगट होता की नाही? की तुम्हांला जाळून भस्म करून या नदीच्या पाण्यात टाकू म्हणतो?" असे म्हणत दरडावून धोबा हुंकारला. ताभय कांचेची बरणी 'ठगण' म्हणून फुटली व तिच्या टिकण्या हुवेत उडू लागल्या. काळे कुटू व विकृत आकृती असलेले दोन जण पंचपादला तसकार करीत म्हणाले- "महा मायिका! आम्ही आपले दासामुदास आहो! काय हुकूम आहे?"

"महामायिकाची समाधी काहे त्या पडण्या देवळात आम्हांला जायथे आहे. म्हणून प्रथम या नदीतलं पाणी सतरेल असे काही तरी करा!" असे

करतया आवाजात पंचपाद म्हणाला. महामायिकाच्या जिव्यांनी तसपरी वदे पाहिले व उत्तर देण्यासाठी मागे पुढे कर लागले पाहून पंचपाद डोळ्यांनी आग पाखळीत म्हणाला- "मादा हुकूम तुम्ही ऐकलात की नाही?"

महामायिकाचे दोन्ही विषय घरघर कांपत तसकाराची पंचपाद समोर बोवो हात जोडून म्हणाले- "हो तरी उतरायला हवी असेल आणि महामायिकाची समाधी असलेल्या पडक्या देवळात जायथं असेल तर पिगळ नावाच्या तरुण कोळ्याला येथे आणावे लागेल!"

"तो बघ, तोच तो तरुण कोळी पिगळ!" असे म्हणत पंचपादने पिगळकडे बोव दाखविले.

महामायिकाच्या दोघां शिष्यांनी पिगळकडे आश्चर्य करीत पहात म्हटले- "महा प्रसीद! तुमच्या आज्ञेचे पालन आम्ही लगेच करतो!" असे म्हणत दोघे अवस्थ झाले. (क्रमशः)

यामगंड

विक्रमादित्याने आपला लडू मोडला नाही. तो झाडाजवळ गेला, शेत खाद्यावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मोन झोऊन स्मशानाच्या विषेने चालू लागला. तेव्हा शेतात वगलेला वेताळ त्याला म्हणाला- "राजा, काही जणांना प्रतिकूल परिस्थितीत त्याच्या अंगात असलेल्या दाहिनसामर्थ्याचा अनुकूल लाभ न होता त्याचा अहंकर अडथळा घेतो. परोपकार करणाऱ्या प्रयत्नात स्वतः संकटात सापडलेल्या रामशास्त्री नावाच्या ज्योतिष्याची गोष्ट मी तुला सांगतो, लक्ष देऊन ऐक असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला."

पुष्कर नावाच्या नगरात रामशास्त्री नावाचा एक कार मोठा किडान ज्योतिषी होता. तो प्रविश्य वतंत्री ते अक्षर अक्षर तरे निघ अशी त्याची कीर्ती होती. त्याची खात्री हळूहळू राजाच्या कानावर गेली.

वेताळाच्या गोष्टी

M-3 A

महाराज विनयसेन याला साठवे वर्ष कागचे तारी त्याची तन्मेत उत्तम होती व उगिरा त्याला सूर्यसेन नांवाचा मुलगा झाला. त्याचे वय आता वीस वर्षांचे झाले होते. मुलाचा राज्याभिषेक करून देऊन स्वतः ब्रियाम घ्यावा. परंतु राजाला गांभर वर्षांचे आमुष्य आहे आणि युवराज अद्याप सिंहासनावर बसण्याला योग्य नाहीत असे दरवारी ज्योतिष्यांचे म्हणणे होते.

नंतर विनयसेनाला काही दिवसांपूर्वीच एक गोष्ट कळली; युवराज सूर्यसेन योगिकलासात गुरफटत चालला आहे. त्याला इतक्या लवकर राज्यकारभाराचा भार शिरावर घेण्याची इच्छा नव्हती

म्हणून त्याने दरवारी ज्योतिष्यांवर दहपण जाणून त्याला हवे होते ते त्यांच्यावरवीं नडिल्यांना सांगितले, अशा नातुक परंपरी राम शास्त्र्याच्या पांडित्या विषयी त्याला कळले.

विनयसेनाने रामशास्त्री आल्यावर त्यांना सर्व गोष्टी सविस्तर सांगितल्या व म्हणाला—“ज्योतिषाचार्य! अशा परिस्थितीत कोणत्याही प्रलोभनाला कळी न पडता आपण आमच्या दोघांची जन्मकुडली पाहून खरे काय ते सांगण्याची कृपा करावी!”

रामशास्त्र्यांनी ती गोष्ट मान्य केली आणि प्रथम राजा विनयसेन यांची जन्म पत्रिका पाहिली. नंतर युवराज सूर्यसेन यांची जन्मपत्रिका पाहून राजाला म्हणाला—“परिस्थिती थोडी विचित्रच आहे! आजच आपल्या चिरंजीवांचा विवाह होणार आहे, आणि तो एका विल्ल जातोच्या तऱ्फेची. लम्माचा मूढते बरोबर सध्वराची आहे!”

विनयसेनाला काय करावे व काय बोलावे सुचूना. तरी म्हणाला—“युवराज राजधानीत सोय विलासात गुरफटल्याचे पाहून मीच स्वतः चार दिवसांपूर्वी त्यांना अगलात शिकारोला पाठविले आहे. आपण म्हणालात ते खरे असेल तर हा विवाह थांबलाच पाहिजे!”

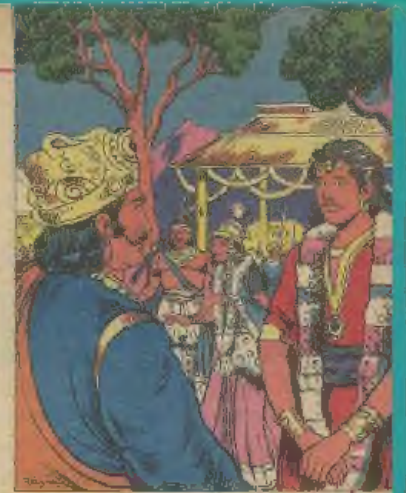
“तरमग, तंक्षण आवश्यक प्रयत्न करावा, महाराज!” रामशास्त्री म्हणाले.

राजा स्वतः जंगलात निघाला. परंतु प्रवासात अनेक विघ्ने आली. वारंवार एका चोराच्या टोळींना तोंड द्यावे लागले. नंतर थोडा एकाएकी आजारी पडला. म्हणून महाराज सध्वराच उलटल्यावर, ज्योतिष्याने सांगितलेल्या मुहूर्ताच्या वेळेनंतर यवराजांना भेटू शकला. तोंपवीत युवराजांचे लम्प उरकले होते.

त्या राजवंशाच्या चाली रीती प्रमाण त्या विवाहामुळे वंशाची कीर्ती वाढेल असे सांगण्यात आले. विनयसेनाला त्या भिल्ल तरुणाला आपली मुल म्हणून आणि भावी राजपहीणी म्हणून मानणे भाग होते.

तरी युवराजाला आपल्या विवाहाची वानमी यडिलांना कशी काय कळली या वाटोचे आचखे वाटले. तेव्हा रामशास्त्र्यांकडून महाराजांना ही गोष्ट कळल्याचे सूर्यसेनाला नोकरांकरवी कळले. राजधानीत परतल्यावर तो रामशास्त्र्यांना भेटला व म्हणाला—“तुमची प्रतिष्ठा किती आपद्भुत आहे हे मी ऐकले आहे. तेव्हा माझ्या शिरावर अस्त्रांचे राज्याचा भार पडणार नाही या गोष्टीची जबाबदारी घ्याव्या वर’ यावरून तो तुम्हांला मोठे इशाम देण्याचे वचन देतो!”

रामशास्त्रींनी त्याचे काहीच उत्तर दिले नाही आणि गप्प राहिले.

राजाने रामशास्त्र्यांना बोलाविले व मोठ्या संकटात सापडल्या माझ्या त्यांना म्हणाला—“माझ्या मुलाने आमच्या कुलाला कर्कक लागला. पुढे पुढे आमच्या कुळात काय काय घडणार आहे, हे त्या एकतर पामेश्वरालाच माहीत!”

“महाप्रभो! इतके दुःखी होऊ नका, इतकी काळजी करू नका! आपली सुनबाई लवकरच राजघराण्याला शोभेव कशीच लागेल. तिच्यामुळे आपले चिरंजीव आपल्या नंगाला थोडी कीर्ती मिळून देतील. आपण लवकर चिरंजीवाचा राज्याभिषेक उरकून घ्यावा आणि त्याला काही दिवस राज्य कारभार कसा पहावा

राजे निक्षण घावे!'' रामशास्त्री म्हणाले
मिन्न तरुणी मूनवाई झाली तरी
जोपर्यंत ती राजघराण्याला शोभेलसं राहू
लगत नाही तोपर्यंत मुलाचा राज्याभिषेक
करून देणं चिंतयसेनला योग्य वाटलं
नाही तसे रवाने रामशास्त्र्यांना मागितलं
आणि रामशास्त्र्यांनी तो विचार बरोबर
नसल्याचं ही मागितलं. दोघांचा या गोष्टी
वर काही वेळ वादविवादही झाला. शेवटी
राजाने ठरविलं. रामशास्त्र्यांनी सांगित
लेल्या मुहूर्तावर सूर्यसेनाचा राज्याभिषेक
झाला आणि तो राजा झाला.

राजा झाल्यावर सूर्यसेनास रामशास्त्र्यांना
बोलाविले व म्हणाला-''लम्न झाल्यावर
मी काही काळ बघयका बरोबर आनंदाल

घालवामय्या विचारान हाता गुळ्या पळ
मी त्या आनंदासमून मुकाल याचिण्या
मुन्नाला राय म्हणवयाच आहे'' त्या
हे गीतसर विचारलं

आपल्या वडिलांची आयुष्यपंदा शाणवी
एकच बघ उरली आहे आपण भिहू सगळं
आल्यावर निदान एक बर नरं आपल्याला
त्यांचा सल्ला घ्यायला मधी मिळलं या विचा
रान तसे मी केलं रामशास्त्री म्हणाय

सब माण्टो तुम्ही म्हणता नसा व्हायला
तुम्ही काय परमेश्वर आहा काय? मध्य
आयुष्यातील आनंदाला विघ्न आलं असं
सांगून सूर्यसेनाने रामशास्त्र्यांचा तुरात
टाकल या बाबतीत विजयमनान मिरी
समजावून मागितलं परंतु सूर्यसेन न

निकडं दुल्लक्ष केले. तेन्ना चिंतयसेन
तुरुगात जाऊन रामशास्त्र्यांना भेटला व
म्हणाला-''मी विचार केला तर तुम्हांला
सोडवू शकेन परंतु मुलगा रामवेल मी
काय करावे, म्हणतां?''

''महाराज, बावेली मला सुखवास
भोगण्याचा योग आहे राजाच्या कुपेते
तो बाय चुकणार नाही, माझ्या विषयी
आपण काळजी करण्याच कारण नाही
लवकरच आपणांवर मत्पुत्रे घडोतर दणार
आहे! तुम्ही आवश्यक नेसदी काळजी घेणे
आवश्यक आहे या शब्दात रामशास्त्र्यांनी
चिंतयसेनला सावच केले

चिंतयसेन मुन्नाला भरून म्हणाला-
''तुझ बाण मल मुलीच आवडलं नाही

रामशास्त्री एक बार विद्वान ज्यानिवो
काहेत. त्यांनीच मुझ्या होणाऱ्या
विवाहाची गोष्ट सांगितली. तो विवाह
बाबबिण्यासाठी मी जंगलात गेलो.
मुझ्या बायकोमुलं - बापल्या घराण्याला
मोठं नाव मिळेल हे त्यांनीच सांगितलं
म्हणून मूनवाई माझी नाडकी आहे मातां
माझी शेवटीची घडी जखल आलो असल्याचं
त्यांनीच मला सांगून तुझा राज्याभिषेक
करून घण्याची सूचना केली त्याचा
ज्योतिष शास्त्रावर पूर्ण विश्वास आहे
या शिवाय त्यांची काही चूक आहे, असे
मला वाटत नाही''

वडिलांनी म्हटलं ते त्याला न पटल्या-
सारखं तोंड करून सूर्यसेन म्हणाला-

माझा ज्योतिष शास्त्रावर विश्वास नाही त्यांनी ज्योतिष शास्त्राचे धोरण सित् कालन दाखविलं तर मी त्यांना सोडोण ते भिन्न करू शकल नाहीत तर कायमचं तुम्हाला ठवीत ' असे सांगून वडिलांच्या राजणाची उत्तम व्यवस्था करून दिली

काही दिवसांनी रामशास्त्र्यांनी अविष्य सर्वेक्षणाप्रमाणे विनयमेनच्या मृत्यूची घडी येऊन खलीच त्या दिवशी विनयमेन जालीच व हेर मुद्दा गेला नाही सर्वेक्षणाच्या त्याच्या सोलीतच करण्यात आली स्वतः सूर्यमेनच बापाच्या जेवळ सल्ला होता व आच्या खारी बाजूला राजावैद्य बसलेल होते त्यांनी उत्तरीतम

ओपय अथवा ठकली होती वापलक सतत ठाळी उघड ठरून पडत होते ते फक्त त्या दावांना व रामशास्त्र्यांना माहीत असलेल गुप्त होते

बराच रामशास्त्र्यांनी सांगितल्या अंलून विनयमेन एक किकाळा फटून पळ्या जातो याप्रमाणे सतत वेडाली त्याची वेष्टकी परीक्षा करून पाहिले व हृदय एकाएकी पळल्या मुळे विनयमेन मरल्याचे आहीर केले झाले अस की राजा ज्ञापित होवा त्या पळ्याच्या वर जी दिव्याचा एक मुच्छासायला सध्या तेवत होता त्याच्या पळ्या वानीवर एक सोनी पाल आली आणि ती कजंतीरी सरकून पळ्यावर पडली मृत्युभयान धरथर कापून असले पा विनयमेनचा वाटले असाच की यमानच त्यांच्यावर पाश टाकला म्हणून त्याने किकाळी फोडली असावी आणि हृदयकिधा रत परकी तो दुर्घट प्रसंग प्रत्यक्ष डोळ्यांनी पाहून मृत्युमेन आश्चर्यचकित झाला वी रामशास्त्र्यांच्या कडून वाचून मला आणि म्हणाला - मी आपली प्रतिभा व गुणवत्ता ओळखू शकला नव्हता मला लमा वरावी आपण अथवा व्यतिष शास्त्र्यांनील पाहिलेले मला नट्टाव्य कर

ने एकूण रामशास्त्र्या हेसु लागले म्हणाल - महाराज ज्योतिष शास्त्रावरून

चादोवा

आपण सनात उपपन्न झालला आश्वय व पाहून मला आनंद होत आहे परंतु योतिष शास्त्राच्या नक्षत्रीक गुहाला राजावैद्य शास्त्राचे कही मदत व इत्या होतून होऊ शकल असे मला वाटत नाही ' यशवर गाव सांगून वेताळ म्हणाला - ' राजा रामशास्त्र्यांच्या विषयी माझ्या मनात पूर्णतः शंका आहेत त्यान राजान दाखिल्या प्रमादराचा निरस्तकार कालन निघून जावे फार मोठी बुरु आहे प्रथम या सुयसनाच ज्योतिष शास्त्रावर खोदाईल न वि वास नव्हता राजाच्या मनात परतकडम किन वरच मृत्यूचा शत्रासारखेच र भारात साही पडून पळ्यावर नाही अग म्हणजे म्हणजे खोट बाळग्यास मरच नाही का ' या शब्दांचे उत्तर माहान मरुत दिले नाहीन तर तुझ्या डाव्याची शमर शकल होऊन तुझ्याच पायावर कोळू लागतील ' विरुमदित्य म्हणाला - ' रामशास्त्र्यांनी

त्या व्यतिष शास्त्राचे अश्यास केला होत त्यान न खरोखरच ओर विडान

होते, एवढच तसे तर त्यांच्यान सत्यावर प्रकटी हो होती राजाच्या आपण काही सवत करू शकणार नाही असे रामशास्त्र्याची म्हणाल त्यात खोदयणा असा काहीच नव्हता सिल्ल तरुणीची युवराज विवाह करण्यात आहे हे सांगून ही बुद्ध राजा ते पांचवू शकणार नाही हे त्यांना माहीत होते मृत्यू सुवधी अविष्य वर्तविणे तेवढे त्यांनी केले परंतु मृत्यूचा धावविष त्यांच्या हातात नव्हते आही कळल असून ही रामशास्त्र्या त्यांना भोगवा लागलेली तुमवांस टाळू शकले नाहीत प्रथम कळलेल्या सकटांना टाळण्याची शक्ती नसत्यामुळे ज्योतिषशास्त्राचा राज्याच्या कामात काय उपयोग झाला असता ? रामशास्त्र्यांना याच गोष्टीची काळजी वाटत होती म्हणून त्यांनी राजान दाखिलल्या बीदाया विषयी निर्दोष वृत्ती दाखविली

अशा तऱ्हेन राजाच मोन सग होताच वेताळ प्रतासह नाहीसा झाला आणि शाहाला जाऊन लोबकळू लागला (निपत)

Restore

127

प्राप्ती विवसे दिवस कमी होत आहे ही गोष्ट आपल्याला माहीत नाही असे नाही. ती सजिना पुन्हा कसा भरावयाचा हा विचार मला सतावतो आहे. तुम्ही अनुभवी अहा, योग्य तो चला द्यावा. म्हणून मी आपणांला बोलाविले."

"त्यात काय महाराज? प्रजेवरचा कर भागली थोडा वाढवावा. सजिना नमकीच भरेल." प्रज्ञांत म्हणाला.

प्रसेनवर्मा थोडे स्मित करून म्हणाला—"प्रजेवर भागली कराने ओझे लावले तर प्रजेच्या मनात आपल्यावर जे प्रेम व विश्वास आहे तो नाही का कमी होणार? प्रजेने हित मनात असणाऱ्या राजाने असले वेत रचणे योग्य नाही. आपणच राज्य कारभारातला खर्च थोडा कमी केला तर सजिन्यास असलेली चिन्तक कमी होणारच नाही पोरी फार वाढेलही. असे करणे जास्त योग्य होईल की नाही याचा विचार करून आपण मत द्यावे."

प्रज्ञांतने नम्रपणे होकाराची मान हलविली व म्हणाला—"आपण विचार केलात त्याला तोंड नाही.

प्रसेनवर्माने प्रज्ञांतला निरोप दिला आणि तिसरा रंगी संकरभट्ट याच्याकडे निरोप पाठविला. ती आपल्यावर राजाने विशाल व प्रज्ञांतला जे सांगितले होते

तेच सांगितले व देही सांगितले की मुख्य मज्जागार नैसर्गिक विचाराने मी हा प्रस्ताव करीत आहे. आपल्या राज्यात दक्षिणेकडील मंडलात दुष्काळाची परिस्थिती पावसा-अभावी निर्माण होऊ लागली आहे, म्हणून दुष्काळ निवारणार्थे विहिरी खणव्या, म्हणत आहे. आपला सल्ला काय आहे?

संकरभट्ट एक दोन मिनिटे विचार केलावर म्हणाला—"महाराज! दक्षिण मंडलात दुष्काळाची परिस्थिती निर्माण झाल्यामुळे जन्ते, प्रजा जातीच असणाऱ्यांची टलाई असल्यामुळे बाबली आहे. असे होईल. या प्रसंगी त्यांचा असमान्यीची गरज आहे. त्यांची थोडे भरती पाहिलेत आपण आता विहिरी खणत बसलात तर

कोलकोचा प्रसंग ओढकाल. म्हणून आपण पंच जो धान्याचा मोठा भरपूर आहे त्यातला काही भाग दक्षिणेकडे तानवतीच हलविला पाहिजे. आता विहिरी खणत बसण्यापेक्षा दक्षिण मंडलात जी गाणची वाहली नदी आहे तिला बांध बांधून सर्व दक्षिण मंडलात पाणी कालवे काढून पोच-विण्यासाठी योग्य ती व्यवस्था करावी. विहिरी खणण्यासाठी जो खर्च होईल तेवढ्या खर्चात दक्षिण मंडल मर्यादायल होऊन जाईल."

प्रसेनवर्मा थोडा राग दाखवीत म्हणाला—"म्हणजे आमचा विचार निरुपयोगीच म्हणता का? आमचा विचार तरीवर नाही असेच ना मुमूचे म्हणणे?"

शंकरभट्ट थोडा देखील न कचरतो म्हणाला—“समर्थोचित नाही एवढे माग मला म्हणावयाचे आहे, महाराज! एक मोठारचे घर जळते आहे त्याला विल-विण्यासाठी विहीर खणण्या सारखाच तो विचार होईल! मला बोलवून आपण मला विचारलात, मला योग्य वाटला ती सल्ला मी दिला!”

“मला राग आणवलात तर तुमची काय गत होईल याचा काही विचार केलातका?” राजाने विचारले.

“प्रभुने क्षमा करावी! मला आपण देऊ केलेले मुख्य सल्लामाराचे पद देऊ नये! बहुतेक तूत चालू असलेल्या मंत्री परावर्जन ही काढून टाकू शकाल!”

प्रमोदवर्माने त्याला निरोप दिला अ दुसऱ्या दिवशी दरबार बोलावून शंकरभट्टला मुख्य सल्लागार म्हणून नेमले.

हे ऐकून सर्वे मंत्री व दरबारी आश्चर्यचकित झाले. महाराज व शंकरभट्ट यांच्यामध्ये झालेल्या वादविवादाची बातमी

सर्वांच्या कानवर गेली होती. आता शंकरभट्टला कठीण दंड नुकत नाही.

राजा प्रमोदवर्मा त्याच्याकडे आदेशांनी पहात असलेल्या दरबान्यांना म्हणाला—“मी केलेला निर्णय तुम्हां सर्वांना आश्चर्याचा वाटत असल्याचे दिसत आहे. पर्याय मुख्य सल्लागारात शिवनाथ सारखो योग्यता असावी असा माझा प्रयत्न आहे. मी कधीकधी आपल्या मंत्रांशी मत जुळत नसलेल्या व्यक्तीवर विचार केला शिवाय रागावतो. असा वेळी सल्लादेणारे राज्याच्या सुरक्षेचेच फिक्कीर करण्याऐवजी त्यांच्या पदाच्या सुरक्षिततेची काळजी करू लागले तर निश्चितच राज्याचे नुकसान होईल. या उलट समोर आलेल्या प्रसंगाला योग्य प्रकारे तोंड घावणा निर्भीकपणे साहस करणारेच योग्य सल्लागार होत, असे माझे मत आहे. ती गूण शिवनाथ मध्ये होता व तीच लक्षणे शंकरभट्टात मला आढळली. म्हणून ते पद मी त्यांना देहाल केले.”

महत्वाकांक्षी कोल्हा

फार पूर्वी एका काळी बोधिसत्व वाराणसी येथे एका घोर विद्वान पंडिताच्या घरी जन्मले. वयात येण्याच्या सुभारास त्यांनी सर्व शास्त्रांचा अभ्यास करून गावातल्या घोर विद्वानांपैकी एक अशी कीर्ती संपादन केली. राजाने त्याचे इतके लहान वय असूनही बोधिसत्वांना आपला मुख्य पुरोहित म्हणून नेमले.

बोधिसत्व शास्त्रग्रंथांचा अभ्यास करीत असता एक अद्भुत मंत्राचा शोध लावला. त्या मंत्राचा असा महिमा होता की कोणावर ही सर्वे अधिकार मिळविणे मंत्र म्हणणाऱ्याला शक्य होते. तो मंत्र फक्त एकदा म्हटला की समोरची व्यक्ती हात जोडून “बासोहम!” म्हणत उभी राही.

त्या मंत्राचा एवढा महिमा असल्या कारणाने तो मंत्र कोणाला शिफाविणे इतका प्रभावशाली मंत्र शिकून घेतलेला

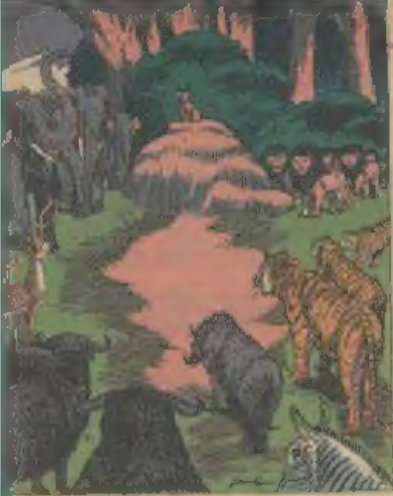
वाटत होते. तरी तो मंत्र विसरून जाता कामा नये.

त्यासाठी बोधिसत्व जंगलातल्या एका एकांत जागी गेले. तेथे एक तंच दगडावर बसून त्यांनी बहु भाजूच्या प्रदोषावर एक नजर टाकली. कोठेही त्यांना कोणी मनूष्य किंवा प्राणी दृष्टीस पडला नाही.

बोधिसत्वांनी त्या अद्भुत मंत्राचा जप मोठ्याने केला आणि सूर्यास्ताच्या सुमारास त्या दगडावरून उठून शहराकडे निघाले.

त्याचवेळी त्या दगडाच्या पाठीमागच्या कोळीतून एक कोल्हा उडी मारून बाहेर आला असे ए पंडितवर्या! तू ज्या मंत्राचा जप केलास तो मला पाठ झाला आहे. त्यावेळी तुम्ही मी हजार वेळा आभार मानतो. असे सांगून तो कोल्हा दूर पळून गेला.

कोल्हासारख्या एका क्षुद्र प्राण्याने इतका प्रभावशाली मंत्र शिकून घेतलेला

पाहून बोधिसत्त्वांनी त्या कोल्ह्याला काप बाटेल ते कळत पकडामळे ठरवून त्याच्या पाठीपाठ बाबू लागले. तोंपसेत धूप काळोख पडू लागला होता म्हणून बाजूच्या झाडीत कोल्हा गिरला तो सापडला नाही.

तो कोल्हा पुर्वे जन्मी ब्राह्मण कुटुंबात जन्मला होता आणि जिवंत असेपर्यंत लोकांच्या ओढ्या काढी आणि बुसत्यांना त्रास देण्या व्यवस्थित काही करीत मसे. त्याला पूर्वी मानव जन्म मिळाला असल्या कारणाने त्या कोल्ह्याला मंत्रातल्या अद्भुत शक्तीचा बोध झाला.

पळून जात असलेल्या कोल्ह्याला समोरून त्याच्यापुढून अंगात जास्त शक्ती

असलेला एक आडवा कोल्हा दिसला. मंत्र शिकून घेतलेल्या कोल्ह्याने जनेव मंत्र म्हणून त्या नव्या कोल्हाकडे पाहिले. त्या नव्या कोल्ह्याने या जुन्या कोल्ह्याला बोकून तमस्कार केला आणि आडवाटेने स्वतःचा जीव वाचवून पळून गेला.

अशा तऱ्हेने थोड्याच दिवसात मंत्र शिकलेला कोल्हा कोल्ह्यांचा राजा झाला. त्यानंतर त्या कोल्ह्याने आपल्या भक्त शक्तीचा प्रयोग करून बोकडो राखडुकरे बघ करून घेतली, कित्येक बाघांना, कित्येक सिंहाना व कित्येक हत्तींना बघ करून घेतले. ते सर्व कोल्ह्यालाच आपला राजा मानू लागले.

त्या कोल्ह्याने एका कोल्ह्यानीची जख्म करून ती आपली राणी असल्याचे जाहीर केले. काही बाघांना व काही सिंहाना त्याने आपले मंत्री म्हणून नेमले. जंगळातले सर्व प्राणी कोल्ह्याला व त्याच्या राणीला आपला राजा व राणी मानून त्यांच्या सनस नित्य हुजर राहू लागले.

दोघां हुत्तींना त्याने जवळजवळ उभे केले व त्यांच्या पाठीवर दोघां सिंहाना उभे करून त्यांच्या पाठीवर कोल्हा राजा-सारखा जाऊन बसला. काही प्राणी त्या कोल्ह्याची बरोबरी करू शकणारा दुसरा राजा जगात कोणी नाही असे सांगून कोल्ह्याची स्तुती करू लागले.

कोल्ह्याला ती स्तुती ऐकून ज्ञानदा बावात पळापळ सुरू. गांधळ उडून बरोबर गर्व चढू लागला. "सापण या प्राण्यांचे राजे झाले आहेत, एवढ्यावर मनाचे समाधान मानून वेळत गप्प कां बसावयाचे? हे बारणासी नगर कां जिंकू नये?" असा विचारच मध्ये तर महारा-कांक्षा कोल्ह्याच्या मनात उचजली.

काही दिवसांनी त्याने प्राण्यांत सर्व वेळ असा तिस्रांता आणि त्यांच्याच सारख्या बावबगैरे हिंस प्राण्यांना एकत्र काढून त्यांचे सैन्य उभे केले आणि साराणसी नगरावर स्वारी केली. त्यांना दुरून येत असलेले पाहून काहींचे नागरिक घाबरून गेले आणि घराबाहेर वेळत पळू लागले. राजाच्या कानापर्यंत ही बातमी गेली.

गावात पळापळ सुरू. गांधळ उडून गेला.

कोल्हा राजा नगराच्या दारावर येऊन बसकला. दारपालक घाबरून धरधर कापू लागले. कोल्हा त्यांना म्हणाला—"अरे, तुम्ही सर्वांनी पळत जाऊन राजाला सांगा की, मुकाट्याने कारण ये, नाही तर फूर जबाबदाऱे सैन्य गावात शिरेल.

पाहारेकऱ्यांच्या तोंडी ही बातमी कळल्यावर राजाला काय करावे, हे सुचेना. तेव्हा बोधिसत्त्व राजाला म्हणाले— "महाराज, ह्या प्रसंगातून मार्ग काढायची जबाबदारी माझ्यावर टाका.

नंतर बोधिसत्त्व किल्ल्याच्या तटावर जाऊन उभे राहिले आणि कोल्हा राजाला

Restore

127

म्हणाले—“कायरे तू नगर कसे काय जिकणार आहेस ?

कोल्हा राजा खंदखवां हसून म्हणाला— ते काम तर फारच सोपे आहे. मी आपल्या सैन्यातल्या सिंहांना जोराने एकदम गर्जना करायला सांगेन, मुझे शिपाई व नागरिक ती गर्जना ऐकून भयभीत होऊन पळून जातील.

बोधिसत्त्वांनी विचार केला कील्हा म्हणतो आहे ते कदाचित खरे ही होईल. म्हणून त्यांनी तटाखाली जे राजाचे सरदार वगैरे उभे होते त्यांना गावात जाऊन ताबडतोब सर्व नागरिकांना सांगितले की त्यांनी सर्वांनी कानांत कापसाचे बोटले घालून बसावे.

ते काम आरंभावर बोधिसत्त्वांनी कोल्हा राजाला म्हटले की तू शहर जिकणार आहेसना तर कर स्वारी.”

दोघां हत्तीवर उभे केलेल्या दोघां सिंहांवर कोल्हा स्वार होऊन उभा होता. त्यानंतर सर्व सिंहांना एकाचवेळी गर्जना करायला आज्ञा केली. त्या पाठोपाठ जासपासचा सर्व प्रदेश हादळून जाईल

एवढ्याने सिंहांनी गर्जना केली. नागरिकांनी कानांत बोटले घालून ठेवले असल्याने त्यांना सिंहांच्या गर्जना ऐकू आल्या नाहीत. परंतु त्या सिंहांना पाठीवर चढविलेले हत्तीमात्र गर्जना ऐकून घाबळून गेले व वाट फुटेल तिकडे पळू लागले. पाठीवर उभे असलेले सिंह व त्यांच्यावर स्वार झालेला कोल्हा राजा सर्व जमिनीवर आदळले. हत्तीच्या पायाखाली तुडवळा जाऊन कोल्हा राजा गत प्राण झाला. काही प्राणी ही चिरडून गेले. उरले सरले ते जंगलात पळून गेले.

ही सर्व बातमी खंडी ऐकल्यावर नागरिकांना कळली व त्यांनी कानांत घातलेले बोटले काढून टाकले. तयाराच्या दारावर मेलेल्या जवाचरांचा खच पाहून ते चकित झाले. जनावरांची कापडी नागरिकांनी काढून घेतली.

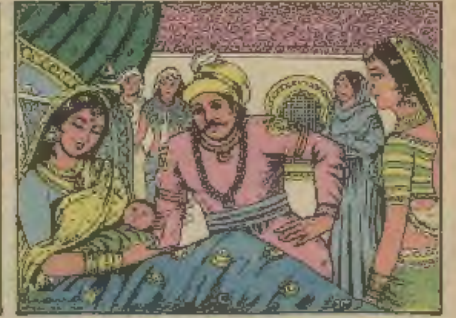
राजा बरोबर नागरिकांनी इतक्या मोठ्या संकटातून बांचविल्याबद्दल बोधि-सत्त्वांचे आभार मानले.

अकबर बादशाह-२

आसा शहरापासून जवळच चित्री नावाच्या सुंदर जागी एका लहानशा टेकडीवर शेख सलीम चिस्ती गावाचा एक सुसलमान फकीर रहात असे अकबर त्याचा एक शिष्य व भक्त होता.

१५६९ साली अकबराच्या रजपूत राणीच्या पोटी एक पुत्र जन्मला. शेख सलीम याच्या बाकीचोदाने मुलगा झाला म्हणून अकबराने आपल्या या मुलाचे नाव सलीम ठेविले अकबरा-नंतर हाच मुलगा मोगल साम्राज्याचा अधिपती झाला.

शेख सलीम चिस्ती याच्या गौरवार्थ अकबराने चित्री येथे एक किल्ला बांधला. तेथे एक फार मोठा राजवाडा बांधला आणि येथेच राजघाटी स्थापन केली. या किल्ल्यांतून निघूनच आपले पुत्रराजेंवर स्वारी करून तो प्रदेश जिंकला. तेव्हा पासून चित्रीला पतेहपुर चित्री म्हणजे विजयनगर चित्री हे नांव मिळाले.